د لوړو زده کړو وزارت

التقوی د لوړو زده کړو مؤسسه

حقوقو او سیاسي علومو پوهنځی

اداره او دیپلوماسۍ څانګه

د نړیوال تجارت سازمان پیژندنه

د لیسانس دورې پایلیک

Ketabton.com

لیکونکی: سید ادریس

لارښود استاد: صفي الله صدیق

کال: ۱۳۹۸ ل

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقریظ

قدرمن ورور سید ادریس د سید حامد زوی خپله د مونوگراف موضوع د (نړیوال تجارت سازمان پیژندنه) تر عنوان لاندې په ښه او درست شکل ترتیب او لیکلې ده ، موضوع یې په ساده او روانه پښتو ژبه لیکلې او تنظیم کړې ده ، هڅه او کوشش یې د ستایلو وړ دی ، زه یې د لارښود استاد په صفت یاده لیکنه د لیسانس دورې د پای لیک لپاره کافي بولم ، او په راتلوونکي کې ورته د لایزال رب څخه د نورو بریالیتوبونو لپاره استدعاء کوم.

په درښښت
صفي الله صدیق
د التقوی د لوړو زده کړو مؤسسې د حقوقو او سیاسي علومو پوهنځي استاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلاصه

د سوداګرۍ نړیوال سازمان (نړیوال تجارتي سازمان) چې په انګلسي کې ورته (World Trade Organization)وايي یو نړیوال څو ملیتي سازمان دي چې د نړیوالې سوداګرۍ قوانین تنظیموي، د نړیوال تجارت سازمان په ۱۹۹۵ زیږدیز کال کې تر منځ ته راغي چې یو له ځوانو سازمانونو د نړیوالو سازمانونو له جملې څخه دي د نړیوال تجارت سازمان موندنې عبارت دي له: (د ۲۸ تجارتي موافقتنامو اجرایوي مدریت او نظارت، د تجارتي اختلافو حل ته رسیده ګې، د غړو هیوادونو د تجارتي اصولو برسې او ارزونه، مخ پر ودې هیوادونو ته ښونه او تخنیکې مرسته ورسره چې د څو اړخیزه تجارت ګټه او مزایاوو څخه برخوردار شي، له نور نړیوالو سازمانونو سره د نړیوال اقتصاد په مدیریت کې همکاري کول، همدارنګه د نړیوال تجارت سازمان عام تشکیل عبارت دی له (د وزیرانو کنفرانس، عام مجلس، عمومي اسمبلي، د منازعاتو د حل ارګان) ، له بلې خوا د نړیوال تجارت سازمان ارکان عبارت دي له (د وزیرانو کنفرانس غونډه، عمومي شورا د اختلافاتو د حل او فصل رکن، د تجارتي کړنلارې د څیړنې رکن) ، افغانستان د یاد سازمان غړیتوب په ۲۰۱۵ م کال کې ترلاسه کړی دی.

په نړیواله سطحه د دولتونو تر منځ د تجارتي اړیکو د تنظیم لپاره د دایمي ارګان شتون اړین دی تر څو د هیوادونو تر منځ د تجارتي اړیکو په برخه کې د شخړو او اختلافاتو د واقع کیدو مخنیوی وشي چې هغه د نړیوال تجارت سازمان دی، دا چې د نړیوال تجارتي سازمان شتون اړین دی نو د هغې په اړه خلکو ته د معلوماتو وړاندې کول هم اړدین دي چې زما د موضوع په اهمیت دلالت کوي

د موضوع د لیکنې څخه مې موخه د نړیوال تجارت سازمان د ایجاد ، فعالیتونو او تشکیلاتو په اړه خلکو د معلوماتو وړاندې کول دی.

د موضوع په لیکنه کې مې له کتابتوني میتود څخه استفاده کړې ده ، د موضوع اړوند معلومات مې د معتبرو علمي منابعو څخه راټول کړي دي.

د موضوع د لیکنې څخه وروسته دې پایلې ته ورسیدم چې: د نړیوال تجارت د بهبود لپاره د نړیوال تجارت سازمان یو ګټور ارګان دی چې له امله یې د نړۍ د مختلفو هیوادونو تر منځ تجارتي اړیکې ټینګیږي او له بلې خوا د نړیوال تجارت په برخه کې د پیښیدونکو شخړو مخنیوی کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالۍ

خپل ګران پلار جان ته چې زما د شخصیت په جوړونه او د ژوندانه په ټولو کارونو کې یې نه ستړي کېدونکي هلې ځلې کړي ، همېشه یې راته په رښتینولۍ او سولې لاربښونه کړې خپلې ګرانې مور جانې ته چې زما فراغت یې د ژوندانه غټ ارمان او ارزو وه او د ژوندانه په هره برخه کې یې راسره تکلیفونه ګاللي او همېشه یې په پښتنه مینه پاللی یم او په اخر کې یې د خپلې کورنۍ ټولو غړو او د افغانستان غیور ملت ته ډالۍ کوم.

په درنښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

مننلیک

زه سید ادریس د سید حامد زوی د التقوی د لوړو زده کړو مؤسسې د حقوقو او سیاسي علومو پوهنځي د اداره او ډیپلوماسۍ څانګې فارغ التحصیل یم او د راسپارل شوي مونوګراف د لیکلو او تهیه کولو چارې مې د محترم لارښود استاد صفي الله صدیق په همکارۍ او مشورو بشپړې کړي دي، چې په لومړي سر کې د دې موضوع لیکل اسانه کار نه وو ، خو د خپل لارښود استاد څخه په ډېره فکري او علمي مینه د زړه له کومي مننه کوم، چې ما سره یې مرسته او کومک کړی او هیڅ نوعه هلې ځلې یې را څخه دریغ نه کړې، برعلاوه د دې اثر په لیکلو کې یې را سره همکاري کړې، په ځلور کلنه تحصیلي دوره کې یې هم لا زمې مشورې را کړي او همېشه یې خپل مسؤلیت ته متوجه کړی یم، د التقوی د لوړو زده کړو مؤسسې ، د حقوقو او سیاسي علومو پوهنځي رئیس، مور او پلار، ورونو او په خاصه توګه محترم استاد او نورو استادانو څخه مننه کوم چې زما د شخصیت جوړونه کې یې کافي زیار ویستلی او دوی ته د کامیاب، عزتمند او د ژوند په ټولو برخو کې د هوسا او نېکمرغه ژوند غوښتونکی یم ، چې زمونږ ذهنیت یې وطن ته د خدمت کولو او د دې زوربدلي ملت د هوسا ژوند او د هېواد د ابادۍ لپاره یې رهنمایې کړی دی، د هڅو او نېکو احساساتو څخه یې منونکی یم.

په درښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

سرليکونه **صفحه**

سريزه.. ۱
د موضوع اهميت.. ۱
د موضوع اهداف.. ۲
د موضوع د غوراوي لاملونه ۲
پخوانيو ليکنو ته کتنه ۲
د موضوع اړونده پوښتنې ۳
د ليکنې تګلاره... ۳
د موضوع حدود ۳
د موضوع پلان... ٤

لومړی فصل

د نړيوالو سازمانونو پيژندنه ، تاريخي شاليد او ځانګړتياوې

لومړی مبحث: د نړيوالو سازمانونو پيژندنه او تاريخچه ٥
لومړی مطلب: د نړيوالو سازمانونو پيژندنه ٥
دويم مطلب: د نړيوالو سازمانونو تاريخي شاليد ٦
لومړی جز: نړيوالې خصوصي ټولنې... ٨
دويم جز: نړيوالې عمومي ټولنې ۹
دويم مبحث: د نړيوالو سازمانونو ځانګړتياوې ۱۰
لومړی مطلب: د دولتونو يو ځای والی.. ۱۰
دويم مطلب: د اساسنامې لاسليک ۱۱
دريم مطلب: د فعاليت دوام او غځونه.. ۱۱
څلورم مطلب: ګډې موخې ۱۲
پنځم مطلب: د سازمان اداري واحدونه ۱۲
دريم مبحث: د نړيوالو سازمانونو حقوقي هؤيت ۱۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی مطلب: د نړیوالو سازمانونو د حقوقي هویت مفهوم ۱۳
دویم مطلب: د نړیوالو سازمانونو د حقوقي هویت اثار ۱٤
 څلورم مبحث: په نړیوالو سازمانونو کې غړیتوب.. ۱٤
پنځم مبحث: د نړیوالو سازمانونو ډولونه.. ۱۵
لومړی مطلب: د جغرافیایي جوړښت پر اساس د نړیوالو سازمانونو ډولونه.............. ۱٦
لومړی جز: جهانشموله سازمانونه.. ۱٦
دویم جز: سیمه ییز سازمانونه ۱٦
دریم جز: بین القاروي سازمانونه ۱٦
دویم مطلب: د غړیو یا هم د مؤسیسنو له پلوه د نړیوالو سازمانونو ډولونه.............. ۱٦
لومړی جز: نا دولتي سازمانونه ۱۷
الف: نادولتي انتفاعي سازمانونه.. ۱۷
ب: نا دولتي غیر انتفاعي سازمانونه.. ۱۷
دویم جز: دولتي سازمانونه.. ۱۷

دویم فصل

نړیوال تجارت سازمان پیژندنه

لومړي مبحث: د نړیوال تجارتي سازمان پیژندنه او تاریخي سیر ۱۸
لومړي مطلب: د نړیوال تجارتي سازمان پیژندنه ۱۸
دویم مطلب: د نړیوال سازمان تاریخي بهیر.. ۱۹
دوهم مبحث: د نړیوال تجارتي سازمان فعالیتونه او موخې ۲۲
لومړي مطلب: د نړیوالو تجارتي سازمان فعالیتونه ۲۲
دویم مطلب: د نړیوال تجارتي سازمان اهداف ۲۳
دریم مبحث: په نړیوال تجارتي سازمان کې د غړیتوب طرزالعمل ۲٤
لومړی مطلب: په نړیوال تجارتي سازمان کې د غړیتوب طرز العمل ۲٤
دویم مطلب: په نړیوال تجارتي سازمان کې د افغانستان غړیتوب ۲۵
څلورم مبحث: د نړیوال تجارتي سازمان اداري تشکیل.. ۲۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړي مطلب:د وزیرانو کنفرانس ۲۷
دویم مطلب: عام مجلس... ۲۸
دریم مطلب: عمومي اسمبلي ۲۹
څلورم مطلب: د منازعاتو د حل ارګان ۲۹
پنځم مبحث: دنړیوال تجارتي سازمان ارکان ۳۰
لومړي مطلب د وزیرانو کنفرانس غونډه ۳۰
دویم مطلب: عمومي شورا ۳۰
دریم مطلب: د اختلافاتو د حل او فصل رکن.. ۳۱
څلورم مطلب: د تجارتي کړنلارې د څیړنې رکن... ۳۱
پایله ۳۲
وړاندیزونه.. ۳۳
مأخذونه... ۳٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

الحمد لله رب العالمین والعاقبة للمتقین والصلوة والسلام علی سید الانبیاء والمرسلین محمد واله واصحابه اجمعین اما بعد :

نړیوال تجارت په هغو منظمو قواعدو پورې اړه لري چې د هغه له مخې توکي او خدمات د هیوادونو تر منځ تبادله کیږي ، د دې سربیره د هیوادونو ګمرکونو او هغو سمیو ته هم شامل دي چې په تجارت پورې تړاو لري.

د نړیوالې تجارتي تبادلې ستونزې له ډیر پخوا څخه موجودې دي ان چې د یونانې ښارونو تر منځ هم دغه ستونزې لا هغه مهال موجودې وې ، مګر په نړیوال تجارت کې په تاریخي ډول پرمختګ او ترقي راغلې ده خو تر ټولو زیات پرمختګ د دویم نړیوال جنګ څخه وروسته راغلی چې له کبله یې د نړیوال تجارت په ډګر کې بین المللي سازمان د فبروري په اول کال ۱۹۹۵ م کې رامنځته شو ، خو نړیوال نظام چې د دې نماینده ګي کوي نیمه پیړۍ وړاندې رامنځته شوي یعنې په کال ۱۹۴۵ کې د کات قواعد د نړیوال تجارت لپاره وضع کړل شول د دغه اتفاق څخه په ډیره چټکۍ رسمي نړیوال سازمان رامنځته شو چې دیته د کات سازمان وویل شو او بیا دغه سازمان په ځو کلونو کې زیات پرمختګ وکړ ، د دې پرمخت تر ټولو ستر وخت له ۱۹۸۲ تر ۱۹۹۴ پورې وو ، چې په پای کې نړیوال تجارتي سازمان رامنځته شو ، کات په منظم ډول د توکو تجارت تنظیم کړ او نړیوال تجارتي سازمان بیا اوس مهال ملکي او فکري خدمات تنظیموي.

دا چې د نړیوال تجارت سازمان کله رامنځته شو ، په کومو برخو کې فعالیتونه کوي ، څه موخې لري ، دا او دیته ورته نور موضوعات په دې لیکنه کې څیړل شوي دي.

د موضوع اهمیت

یاده موضوع خورا مهمه ده ځکه چې په نړیواله سطحه د دولتونو تر منځ د تجارتي اړیکو د ترتیب او تنظیم لپاره د دایمي ارګان شتون اړین دی تر څو د هیوادونو تر منځ د تجارتي اړیکو په برخه کې د شخړو او اختلافاتو د واقع کیدو څخه مخنیوی وشي چې هغه د نړیوال تجارت سازمان دی ، د دې لیکنې په ذریعه تاجر افراد په دې پوهیږي چې د نړیوال تجارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر مهال باید کوم قواعد په نظر کې ونیسي چې پر اساس یې د نړیوالو تجارتي شخړو د رامنځته کیدو مخنیوی کیږي چې دا یوه مهمه مسئله ده چې زما د موضوع پر اهمیت باندې دلالت کوي.

د موضوع اهداف

د یادې موضوع د لیکنې اهداف په لاندې ډول دي:

۱ـ د نړیوال تجارتي سازمان د مفهوم واضح کول.

۲ـ د نړیوال تجارتي سازمان د ایجاد په هکله خلکو ته د معلوماتو وړاندې کول.

۳ـ د نړیوال تجارتي سازمان سازمان د تشکیلاتو او ارکانو په اړه د معلوماتو وړاندې کول.

۴ـ په نړیوال تجارت سازمان کې د افغانستان د غړیتوب په اړه خلکو ته د معلوماتو وړاندې کول.

د موضوع د غوراوې لاملونه

د لاندینیو لاملونو پر اساس مې دا موضوع غوره کړه:

۱ـ د یادې موضوع په اړه د ځانګړې او مفصلې لیکنې نشتون.

۲ـ دا چې تجارت د هیوادونو او افرادو په اقتصاد جوړونه کې خورا رول لري ، دا چې په نړیواله سطحه د تجارت د رشد لپاره کوم ارګان شتون لري او د ستونزې پر مهال تاجر افراد باید کومې مرجع ته مراجعه وکړي د همدې مواردو د روښانه کولو په موخه مې یاده موضوع د مونوګراف لیکنې لپاره غوره کړه.

پخوانیو لیکنو ته کتنه

د یادې موضوع په اړه په ځینو کتابونو کې یادونه شوې لکه:

۱ـ رضا موسی زاده (سازمانهای بین المللی) خو یاد کتاب په فارسي ژبه لیکل شوې چې زموږ اکثره پښتانه ورونه ترې استفاده نشي کولی.

۲ـ محمد اکبر زاهد (نړیوال سازمانونه) خو په یاد کتاب کې د یوې قصې په شکل د یادې موضوع په اړه یادونه شوې چې د لوستونکو لپاره زړه تنګوونکې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ ـ محمد مصطفی نیازی (د نړیوال تجارت حقوق) په یاد کتاب کې د ځینو مفرداتو په اړه په مجمل ډول یادونه شوې ، خو ما په دې لیکنه کې د نړیوال تجارت سازمان په اړه معلومات په مفصل ډول په پښتو ژبه راټول کړي او څیړلي مې دي.

د موضوع اړونده پوښتنې

د یادې موضوع په لاندې پوښتنې مطرح کیږي:

۱ـ د نړیوال تجارت سازمان یعنې څه ؟

۲ـ د نړیوال تجارت سازمان کله رامنځته شو ؟

۳ـ د نړیوال تجارت سازمان د ایجاد موخې او فعالیتونه کوم دي ؟

۴ـ د نړیوال تجارت سازمان ارکان او عام تشکیل کوم دی ؟

د لیکنې تګلاره

د یادې موضوع په لیکنه کې مې له کتابتوني میتود څخه استفاده کړې ده ، د موضوع اړوند معلومات مې له معتبرو علمي کتابونو څخه راټول کړي او په اړونده ځایونو کې مې ځای پر ځای کړي او په پوره علمي امانتدارۍ موې د هغوی حواله د لیکوال د نوم ، د کتاب نوم ، جلد او صفحې په ذکر کولو سره په لمن لیک کې ذکر کړې ده او په اخره کې مې د مصادرو په فهرست کې هم ترې یادونه کړې ده.

د موضوع حدود

دا چې د تجارت په برخه کې په ملي او نړیواله سطحه ارګانونه ایجاد شوي دي په ملي سطحه د تجارت په برخه کې د اطاق تجارت شتون لري او په نړیواله سطحه د تجارت نړیوال سازمان دی ، په یاده موضوع کې ما د تجارت نړیوال سازمان باندې بحث کړی ، دا چې د تجارت نړیوال سازمان کله رامنځته شو ، د کومو اهدافو لپاره ایجاد شو ، اوس مهال په نړۍ کې د تجارت سازمان کوم فعالیتونه ترسره کوي ، په دې لیکنه کې په همدې موارد و باندې بحث شوی دی ، بناء اطاق تجارت څیړنه زما د موضوع د حدودو څخه بهر ده او زما د موضوع حدود نه تشکیلوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د موضوع پلان

یاده موضوع د خلاصې او مقدمې سربیره لاندې عنوانونو ته مشتمله ده:

لومړی فصل : (د نړیوالو سازمانونو پیژندنه ، د نړیوالو سازمانونو تاریخي شالید ، د نړیوالو سازمانونو ځانګړتیاوې ، د نړیوالو سازمانونو حقوقي هویت ، په نړیوالو سازمانونو کې غړیتوب او د نړیوالو سازمانونو ډولونه.)

دویم فصل : (د نړیوال تجارتي سازمان پیژندنه او تاریخي سیر ، د نړیوال تجارتي سازمان فعالیتونه او موخې ، په نړیوال تجارتي سازمان کې د غړیتوب طرز العمل ، د نړیوال تجارتي سازمان عام اداري تشکیل او د نړیوال تجارتي سازمان ارکان)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی فصل

د نړیوالو سازمانونو پیژندنه ، تاریخي شالید او ځانګړتیاوې

په دې فصل کې به د بیلا ، بیلو مبحثونو په ترڅ کې د نړیوالو سازمانونو پیژندنه ، د نړیوالو سازمانونو تاریخي شالید ، ځانګړتیاوې ، حقوقي هوٍیت ، په نړیوالو سازمانونو کې غړیتوب او د نړیوالو سازمانونو ډولونه د بحث لاندې نیسوو .

لومړی مبحث : د نړیوالو سازمانونو پیژندنه او تاریخچه

د موضوع د ښه وضاحت په موخه لومړی د نړیوالو سازمانونو معنی او مفهوم روښانه کوم او بیا د نړیوالو سازمانونو په تاریخچه (پیدا ایښت) باندې بحث کوم.

لومړی مطلب : د نړیوالو سازمانونو پیژندنه

نړیوال سازمانونه د غړو دولتونو هغه ټولګه ده چې د یوه هوکړه لیک پر اساس رامنځته کیږي او غړي هیوادونه خپلې ګډې موخې د ځانګړو اداري واحدونو او ارګانونو په چوکاټ کې په دوامداره توګه پر مخ وړي.[1]

یا په بل عبارت د هیوادونو هغه ټولګه چې نړیوالو حقوقو ته ژمن وي ، د یو سند په اساس د ګډو او دوامداره موخو د لاسته راوړلو په منظور سره راټول شوي وي ، د نړیوالو سازمانونو په نوم یادیږي.[2]

یا د نړیوالو حقوقو له نظره نړیوال سازمان هغه سازمان ته وایي چې دولتونه یې غړیتوب ولري ، که څه هم یو شمیر سازمانونه له نا دولتي بنسټونو رامنځته شوي ، خو دلته مو له نړیوالو سازمانونو څخه د بحث اصلي موضوع هغه نړیوال سازمانونه دي کوم چې له دولتونو رامنځته شوي ، نړیوال سازمان د دولتونو تر منځ د یوې هوکړې پر بنسټ رامنځته کیږي ، په دې ترتیب د هیوادونو هغه ډلې چې د تړون پر بنسټ رامنځته شوې نه وي نړیوال سازمان یې بللی نه شو.[3]

---

[1] رضا موسی زاده (۱۳۹۳هـ ش) . نړیوال سازمانونه ، ژباړن : محمد نظیم سمون ، کابل : مستقبل خپرندویه ټولنه ، دویم چاپ ، ص ۷

[2] محمد اکبر زاهد (۱۳۹۷هـ ش) . نړیوال سازمانونه، ژباړن: محمد عالم امین، جلال اباد: مومند خپرندویه ټولنه، لومړی چاپ ، ص ۱۹

[3] عبدالبصیرسباوون (۱۳۹۷هـ ش) . نړیوال سازمانونه ، جلال اباد : لیکوال خپرندویه ټولنه ، ص ۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم مطلب : د نړیوالو سازمانونو تاریخي شالید

په نړیواله کچه د سوداګریزو راکړې ، ورکړې مخ پر پراخیدونکي وده او پراختیا د نړیوالو سازمانونو د ایجاد ، رامنځته کیدو او پراختیا لامل او علت بلل کیږي.

د روابطو او عامه پوهاوي په برخه کې د میکانیزم او د نړیوالې سوداګرۍ پرمختګ او ودې د داسې سازمانونو اړتیا پیدا کړه چې دیوه بنسټیز چوکاټ او قوانینو له مخې فعالیت وکړي.
په غالب ګمان د نړیوالو سازمانونو شالید په نړۍ کې د لومړنیو حکومتونو له رامنځته کیدو سره تړلی بلل کیږي ، د بیلګې په توګه د لرغوني یونان د فیلسوفانو په لیکنو او سندونو کې د نظامي ټولنو او نړیوالو سوداګریزو تړونونو مثالونه موندلی شو، چې د اوسنیو سازمانونو لومړنۍ بیلګې بلل کیدای شي.

په لرغوني یونان او روم کې ډیر پخوا د کنسول په نوم سازمانونه او ټولنې وې چې د نورو هیوادونو پر پولو او بندرونو کې یې د خپلو سوداګرو له حقونو او فعالیت څخه دفاع کوله ، خو دا چې د کنسول کاري چوکاټ یوازې تر بهرنیو پولو او بندرونو محدود و او په نورې بهرنۍ نړۍ کې یې هیڅ ډول سیاسي مسؤولیت نه درلود ، د سفیر په نامه نور کسان بهر ته واستول شول ، چې د اړونده هیوادونو سیاسي چارې په بهر کې تنظیم کړي.[1]
د وخت په تیریدو سره دغه دوه ګوني دیپلوماسۍ (کونسول ـ سفیر) د ایټالیا حکومت د غوښتنې پر اساس د دایمي دیپلوماتیک سفیر (Permanent diplomatic ambassador) په نوم یاده شوه او له دیپلوماتیک پلاوي سره د سفیرانو لیږد رالیږد له همدغه وخت څخه دود شو.

خو د وخت په تیریدو سره د نړیوالو اړیکو پراختیا او پیچلتیا د نړیوالو او سیمه ییزو ستونزو په حل کې د دایمي سفیرانو نا توانایي ښکاره کړه ، په ځینو برخو کې به ستونزې نه یوازې له یوه هیواد سره تړلې وې ، بلکې څو هیوادونه یې په بر کې نیول[2]، چې د حل لارو چارو د موندلو لپاره به د هیوادونو د استازو په ګډون یو شمیر نړیوال کنفرانسونه هم جوړیدل ، او تر ډیره به د هیوادونو ترمنځ ستونزې له دې لارې هواریدې ، دا ډول کنفرانسونه

---

[1] جعفر هاند (۱۳۹۳هـ ش) ، نړیوال سازمانونه ، جلال اباد : مومند خپرندویه ټولنه ، دریم چاپ ، ص ۲
[2] هماغه ، رضا موسی زاده ، نړیوال سازمانونه ، ص ۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا د نولسمې پیړۍ له نیمایي راپدیخوا ډیر دود شول ، د لته د بیلګې په توګه په لنډو کې د نولسمې پیړۍ یو شمیر کنفرانسونه یادوو ، چې د ستونزو د هواریدو په موخه جوړ شوي و:

د ناپلیون له جګړو وروسته په (۱۸۱۵م) کال کې د اروپا سترو ځواکونو په دغه وچه کې د امنیت او ثبات د راوستلو په موخه ویانا بین الدولي کنګره جوړه کړه ، په اصل کې د ویانا کنګره چې معاصر سیاسي پوهان یې لومړنی نړیوال یا بین الدولي سازمان بولي په اروپا کې د نړیوالې همکارۍ ، سوداګرۍ او امنیت لپاره د ګډونوالو هیوادونو تر منځ د نظرونو د شریکولو او تبادلې ځای و ، دغه راز له لومړۍ نړیوالې جګړې وروسته په (۱۹۱۸م) کال کې د پاریس د مذاکراتو کنفرانس د (۱۹۱۹م) کال د وارسا تړون رامنځته کیدو ته لار هواره کړه.

تر دغو نیټو مخکې او وروسته هم د دوو او څو هیوادونو تر منځ ګڼ کنفرانسونه جوړ شوي چې په خپلو کې یې تر ډیره شته ستونزې هوارې کړې دي ، د سیاسي علومو پوهان پر دې باور دي چې د ویانا کنګره د نړیوالو سازمانونو د جوړولو او رامنځته کولو ستر لامل و ، په داسې حال کې چې لومړي الکساندر د فاتحو ځواکونو د ټولنې ایجادول او جوړول غوښتل ، په یادې کنګره کې وړاندیز وشو چې وخت نا وخت دې منظم کنفرانسونه جوړ شي ، خو داسې ونشول او یوازې به د اړتیا پر مهال غونډې کیدلې ، په ټولیزه توګه په دغه لړۍ کې څلور کنګرې جوړې شوې:

- په (۱۸۱۸م) کال کې د اکس لاشاپل (Aix-la chapelle) کنفرانس
- په (۱۸۲۰م) کال کې د تروپو او لباخ (Troppau and Laibach) کنفرانس
- په (۱۸۲۱م) کال کې د تروپو او لباخ (Troppau and Laibach) کنفرانس
- په (۱۸۲۲م) کال کې د ویرونا (Verona) کنفرانس

په پیل کې د دې پرلپسې غونډو او کنفرانسونو په جوړولو کې یوازې د منظمو او څو اړخیزو غونډو پر اړتیاوو او بنسټیزیدو ډیر ټینګار کیده ، خو وروسته ولیدل شول چې دا ډول خصوصي کنفرانسونه ټولې سیمه ییزې او نړیوالې ستونزې نشي هوارولای.

په نولسمه پیړۍ کې بیا د یو شمیر هیوادونو له استازو جوړې بیلا ، بیلې ډلې او سازمانونه رامنځته شول ، چې د نړیوالو اړیکو په رغولو او ټینګولو کې یې مهم رول ولوبوه ، په دې لړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې ځینې ډلې د هیوادونو او ځینې نورې بیا د اشخاصو په واسطه جوړې شوې ، په اصل کې باید د نړیوالو دولتي سازمانونو او نړیوالو خصوصي سازمانونو ریښې په همدغو ټولنو او اتحادیو کې ولټول شي.[1]

لومړی جز : نړیوالي خصوصي ټولني

د غه اتحادیې (ټولنې) د خصوصي اشخاصو او صنفي ټولنو له خوا د خپلو ګټو د دفاع او ملاتړ په موخه جوړې شوې وې ، په (۱۹۴۰م) کال کې د غلامۍ پر ضد د مبارزې د نړیوال کنفرانس په ترڅ کې یو کنوانسیون تصویب شو ، چې د غه کنوانسیون له بشري حقونو څخه د ملاتړ په برخه کې د خصوصي ټولنو او اشخاصو لویه لاسته راوړنه وه.

له (۱۸۴۰م) کال څخه تر لومړۍ نړیوالې جګړې پورې شاوخوا (۴۰۰) دایمي او خصوصي ټولنې جوړې شوې ، چې هرې ټولنې او اتحادیې ځانګړې اهداف پر مخ وړل لکه:

- د سره صلیب نړیواله کمیټه (۱۸۶۳م)
- د بین المجالس ټولنه (۱۸۸۹ م)
- د نړیوالو حقوقو ټولنه (۱۸۷۳ م)
- د ادبیاتو او هنرونو ټولنه (۱۸۷۸ م)
- د سوداګرۍ نړیواله خونه (۱۹۱۹ م)

بلاخره د دې ټولنو چټک پرمختګ د دې سبب شو چې په (۱۹۱۰م) کال کې د نړیوالو اتحادیو عمومي ټولنه جوړه شوه ، عمومي ټولنه د نړیوالو اتحادیو د فعالیتونو د همغږۍ او د چارو د سمون په موخه جوړه شوې وه ، خصوصي اتحادیو ته په عمومي ټولنه کې د غړیتوب لپاره یو لړ شرطونه وټاکل شول چې په دې ډول دي: (د یوه دایمې ارګان شتون ، عمومي ګټې په پام کې نیول او ټولو هیوادونو او اشخاصو ته د غړیتوب ازاد حق ورکول).

د یادونې وړ ده چې دغو ټولنو د تیرو کنفرانسونو بر عکس ، منظمې غونډې او خپل منځي همکارۍ لرلې ، د دې ټولنو فعالیتونه داسې وو چې ځیني وختونه به دولتي چارواکو ، ښاریانو او ملي شخصیتونو هم په کې برخه اخیسته ، په خصوصي اتحادیو کې د دولتي

---

[1] هماغه ، جعفر هاند ، نړیوال سازمانونه ، ص ۳ ـ ۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

چارواکو ګډون او همدا راز له دولت سره د دوی همکاري يو داسې جوړښت رامنځته کړ چې د دولتونو او خصوصي اشخاصو تر منځ د همغږۍ او مرستې پر يو واحد مرکز بدل شو.[1]

دويم جز : نړيوالي عمومي ټولني

دا چې خصوصي اتحاديو ښه نتيجه ورکړه ، نو دا کار د دې سبب شو چې عمومي نړيوالې اتحاديې (ټولنې) يې هم رامنځته کړې ، يعنې د هيوادونو تر منځ يې اتحاديې رامنځته کړې يعنې نړيوال سازمانونه يې رامنځته کړې ، د بيلګې په توګه د پيسو د مقدار د اوزان نړيواله کنګره چې په (۱۸۲۸م) کال کې رامنځته شوه ، چې بيا وروسته په د متريک يا اندازې په اتحاديې بدله شوه ، همدرانګه د کارګرانو د قانوني حمايت خصوصي اتحاديه چې وروسته بيا دا د کار نړيوال سازمان باندې بدله شوه ، نو نړيوالې عمومي اتحاديې په دې ډول تعريفوو چې: هغه نهادونه دي چې د يو سند پر اساس (دوه اړخيز يا څو اړخيز تړونونو) چې د هيوادونو او سازمانونو څخه تشکيل شوې دي او په فعاليتونو يې په دوامداره توګه سره وې ، هغه کړنې چې خصوصي اتحاديو به په خپلو منځو کې سره حل او فصل کولې ، عمومي نړيوالو اتحاديو دغه کړنې د هيوادونو په کچه د بحث لاندې ونيولې او دغه موضوعاتو کې يې سره همکاري کوله ، نو په مختلفو وختونو کې مختلفې نړيوالې عمومي اتحاديې رامنځته شوې ، د ارتباطاتو او اړيکو لپاره د ويانا کنګره په (۱۸۱۵م) کال کې رامنځته شوه ، همدرانګه په (۱۸۹۰م) کال کې د اوسپنې د ليږد ، راليږ نړيواله اتحاديه رامنځته شوه ، همدارنګه په هغه وخت کې خلکو د پوست خدماتو ته هم ضرورت لره چې بلاخره په (۱۸۷۴م) کال کې د پوست نړيواله اتحاديه رامنځته شوه ، چې هر (۵) کاله وروسته به يې يوه غونډه کوله او دايمې دفتر يې هم درلوده ، همدرانګه د امراضو په اړه په (۱۹۰۳م) کال کې په پاريس کې د روغتيا عمومي نړيوال دفتر رامنځته شو ، د اقتصاد په برخه کې د چاپ حق نړيواله اتحاديه او د زراعت نړيواله مؤسسه رامنځته شوه ، که څه هم دغه کنفرانسونه ، خصوصي اتحاديې او عمومي نړيوالې اتحاديې د سازمانونو د پيدا ايښت لپاره يو اساس وو خو بيا هم دغو ټولو د ټولو هيوادونو ګټې په نظر کې نه وې نيولې او کړنې يې هم دومره نړيوالې نه وې

[1] هماغه ، رضا موسى زاده ، نړيوال سازمانونه ، ص ۴ ـ ۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

، په لومړي ځل په (۱۹۱۹م)کال کې دملتونوټولنه سازمان رامنځته شو،چې نړيوالې همکارۍ ته يې پراختياورکړه اوفعاليتونه يې هم نړيوال شول،همدرانګه په(۱۹۴۵م)کال کې دبل نړيوال سازمان رامنځته کيدل چې اوس مهال هم دوام لري اودنړۍ(۱۹۳)هيوادونه په کې غړيتوب لري.[1]

دويم مبحث : د نړيوالو سازمانونو ځانګړتياوې

د نړيوالو سازمانونو کليمه ډيرۍ وختونه د جوړښت (تأسيس) سند پر بنسټ د دولتونو راټوليدو ته ويل کيږي ، هغه چې د يوې ټاکلې تګلارې او چوکاټ د ننه ځينې ګډې موخې د هميشنيو فعاليتونو په واسطه څاري ، دغه سازمانونه لاندې ځانګړنې لري:

لومړۍ مطلب : د دولتونو يو ځاى والى

نړيوال سازمانونه اصلاً د دولتونو پواسطه رامنځته کيږي او دولتونه د يو سازمان له جوړولو وروسته هغه ته خپل استازي معرفي کولي ، تر څو له خپلو ګټو ساتنه وکړي ، د بيلګې په توګه د ملګرو ملتونو سازمان يادولاى شو ، چې په هغه کې د دولتونو استازي شتون لري او په زيات شمير بحثونو او پريکړو کې برخه اخلي ، البته د يو شمير سازمانونو غړي د دولتونو استازي نه بلکې د خلکو استازي دي لکه اروپايي پارلمان چې د نړيوالو سازمانونو د وروستيو بدلونونو په لړ کې په اروپا کې رامنځته شو.

که څه هم د نړيوالو سازمانونو بنسټګر معمولاً دولتونه دي خو د دې تر څنګ يو شمير نادولتي سازمانونه هم شته ، د بيلګې په ډول د کار نړيوال سازمان د هوکړه ليک له مخې د هيوادونو پر استازو سربيره د کراګرانو د ټولنو استازې او کار مشران هم کولاى شي د سازمان په غونډو او پريکړو کې برخه واخلي.

د تلګراف او مخابراتو نړيوال سازمان غړي د خپل دولت استازي نه ، بلکې د مسلکي متخصصينو او کارپوهانو په توګه په دې ټولنه کې دنده لري ، دغه راز د نړيوالې محکمې

[1] هماغه ، محمد اکبر زاهد ، نړيوال سازمانونه ، ژباړن: محمد عالم امين، ص ۱۶ ـ ۱۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

قاضیان د خپل هیواد استازیتوب نشي کولای ، بلکې د بې پلوۍ اصل ته په پاملرنې ټول حقوقي مسایل په عادلانه توګه څیړي.[1]

دویم مطلب : د اساسنامې لاسلیک

د دولتونو یو ځای والی د نړیوال سازمان د جوړیدا په لار کې مهم عنصر ګڼل کیږي ، خو تر څنګ یې د اساسنامې یا بنسټلیک لاسلیکول هم اړین دي ، له اساسنامې پرته د دولتونو هر ډول یوځایوالی د سازمان د تأسیس سبب نشي کیدای ، د اساسنامې د نه تصویب په صورت کې د دولتونو یو ځای کیدل به د هغو کنفرانسونو په څیر وي چې د لنډې او ټاکلې مودې او ځانګړي هدف لپاره جوړیږي او د برخوالو د نظریاتو له تبادلې وروسته پای مومي ، د اساسنامې لاسلیکول دوه ښکینې لري:

۱ : د سازمان د موجودیت اعلان: نړیوال سازمانونه د څو اړخیزو تړونونو له مخې رامنځته کیږي لکه د معاهداتو حقوق د نړیوالو سازمانونو یوه مهمه برخه تشکیلوي ، په دې اساس د اساسنامې تصویب د نړیوالو سازمانونو د جوړیدو په برخه کې تر ټولو لومړۍ اړتیا ده او له تصویب پرته د اساسنامې اجراء الزامیت نه لري.

۲ : حقوقي او نړیوال هویت پیدا کول: د اساسنامې لاسلیک نړیوال سازمان ته حقوقي هویت وربښي او له ځانګړو حقوقو او تکالیفو څخه یې برخمنوي ، حقوقي هویت نړیوالو سازمانونو ته په خپلو چارو کې خپلواکي ورکوي او د غړو هیوادونو په وړاندې یې له هر ډول توپیر څخه خوندي کوي ، نړیوال سازمانونه د خپلو کړنو او اقداماتو پر وړاندې مسؤولیت لري ، همدارنګه د بودیجې ، توکو او کارکوونکو په برخه کې استقلال لري.[2]

دریم مطلب : د فعالیت دوام او غځونه

دا چې د نړیوالو سازمانونو فعالیتونه پر نړیوالو مسایلو څرخي نو د دې ډول مسئلو حل همیشنیو او دوامداره فعالیتونو ته اړتیا لري ، له همدې امله وینو چې زیات شمیر سازمانونه د خپلو فعالیتونو دوام ته ځانګړې مهالویش نه دی ټاکلی او دا د همیشنیو

---

[1] هماغه ، عبدالبصیر سباوون ، نړیوال سازمانونه، ص ۳ ـ ۴

[2] هماغه ، رضا موسی زاده ، نړیوال سازمانونه، ص ۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

نړیوالو اړتیاوو له کبله دي ، د بیلګې په ډول د ملګرو ملتونو نړیوال سازمان چې د نړیوالې سولې او امنیت مسؤولیت پر غاړه لري نشي کولی چې خپل دغه هدفت ته د رسیدو لپاره ځانګړې نیتېه په ګوته کړي.[1]

څلورم مطلب : کډي موخې

دولتونه د عامه ګټو د تأمین په خاطر ، د نړیوالو سازمانونو په چوکاټ کې ګډې موخې پر مخ وړي ، د سازمان موخې په حقیقت کې د هغه د فعالیت حدود او ساحه په ګوته کوي ، هغه سازمانونه چې ګډې موخې لري پر دوه برخو ویشل شوي:
الف: د عمومي موخو لرونکي سازمانونه.
ب: د ځانګړو موخو لورنکي سازمانونه.
تر ټولو مهم او ستر سازمان چې پورتنۍ دواړه موخې تعقیبوي د ملګرو ملتونو سازمان دی هغه سازمانونه چې ځانګړې موخې لري د شمیر له مخې خورا ډیر دي ، دا ډول سازمانونه ځکه ځانګړي بللی شو چې بیلا ، بیلې موخې لري لکه (ناټو سازمان، وارسا سازمان، د اسلامي هیوادونو سازمان او داسې نور.)[2]

پنځم مطلب : د سازمان اداري واحدونه

په یو نړیوال سازمان کې د اداري واحدونو او ځانګو شتون هم اړین دی ځکه اداري واحدونه د یو سازمان د چازو پر مخ بیولو لپاره مهم عناصر دي او له دې پرته یو سازمان خپلې چارې په سمه توګه پر مخ بیولی نشي ، له همدې امله هر سازمان یو شمیر مهمې اداري ځانګې (برخې) لري چې په دې ډول دي: (عمومي اسامبلي ، دار الانشاء او اجرائیه شورا).[3]

دریم مبحث : د نړیوالو سازمانونو حقوقي هویت

د موضوع د وضاحت په موخه لومړی د نړیوالو سازمانونو د حقوقي هویت مفهوم او بیا د نړیوالو سازمانونو د حقوقي هویت اثار د بحث لاندې نیسم.

---

[1] هماغه ، عبدالبصیر سباوون ، نړیوال سازمانونه ، ص ۶
[2] هماغه ، رضا موسی زاده ، نړیوال سازمانونه ، ص ۱۰
[3] هماغه ، عبدالبصیر سباوون ، نړیوال سازمانونه ، ص ۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی مطلب : د نړیوالو سازمانونو د حقوقي هویت مفهوم

له دویمې نړیوالې جګړې وروسته د نړیوالو دولتي سازمانونو د حقوقي هویت په اړه جدي بحثونه روان و ، یو شمیر حقوقپوهانو او سازمانونو لکه د نړیوالو اختلافونو د حل بانک ، د خسارې د ورکړې کمیسیون او د دانوب سیند نړیوال کمیسیون ، نړیوالو سازمانونو ته د حقوقي هویت پر ورکړې ټینګار کاوه ، همدارنګه د شخړو د حل تړون ( ) لومړۍ مادې د ملتونو تولنې او سویس هیواد تر منځ داسې حکم کاوه (د ملتونو ټولنه له نړیوال هویت او حقوقي اهلیت څخه برخمنه ده او د نړیوالو حقوقو پر بنسټ د سویس داخلي محاکم حق نه لري چې د سازمان له خوښې پرته دغه سازمان تر عدلي او قضایي تعقیب لاندې راولي).

د ملګرو ملتونو منشور (۱۰۴) ماده هم د دغه سازمان د حقوقي هویت په اړه ورته حکم کوي :(د ملګرو ملتونو سازمان په هر غړي هیواد کې له حقوقي اهلیت څخه برخمن دی ، تر څو وکولی شي خپلې دندې او مسؤولیتونه په سمه توګه تر سره کړي).

د منشور په (۱۰۵) ماده کې هم د ملګرو ملتونو د مزایا او مصؤنیتونو یادونه شوې ده ، د دې مادې لومړۍ فقره داسې حکم کوي : (هر هغه سازمان چې د یوه غړي دولت په خاوره کې فعالیت کوي له یو لړ امتیازونو او مصؤونیتونو څخه برخمن دي څو د موخو په تر لاسه کولو کې ورسره مرسته وکړي).

دلته پوښتنه پیدا کیږي چې ایا نړیوال سازمان خپل حقوقي هویت د کوربه هیواد له داخلي حقوقو څخه اخلي او که له نړیوالو حقوقو؟

د دې پوښتنې ځواب د نړیوالې محکمې په هغه پریکړه کې موندلای شو چې د ملګرو ملتونو پر کارکوونکو د وارد شوې خسارې د جبران په هکله شوې وه.

د یادې پریکړې له مخې نړیوالې محکمې سازمان ته د نړیوال هویت پر ورکړې ټینګار کاوه ، په پریکړه کې زیاته شوې چې سازمان بشپړ حقوقي اهلیت لري او کولی شي چې دعوا اقامه کړي ، محکمې دغه راز زیاته کړې وه چې سازمان د خپل همدې حقوقو پر اساس کولی شي د نړیوال شخصیت یا هویت حق ځان ته خوندي کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محکمه وړاندې زياتوي چې له حقوقي پلوه نړيوال سازمانونه او دولتونه سره توپير لري ځکه د يوه دولت او نړيوال سازمان حقوق او مسؤوليتونه سره بيل دي ، نړيوال سازمان د بين المللي حقوقو تابع او د دعوا اقامې حق ورته خوندي دی.[1]

دويم مطلب : د نړيوالو سازمانونو د حقوقي هويت اثار

کله چې په نړيواله سطحه يو سازمان حقوقي هويت ترلاسه کړي نو د لاندينيو اثارو درلودونکی شي:

ـ په تصميم نيونه کې ازادي او استقلال: يو سازمان په خپل قلمرو کې د تصميم نيونې په اړه ازاد وي او مسؤوليت به يې سازمان ته راجع کيږي نه دولتونو ته.

ـ په مالي امورو کې د سازمان ازادي: هر حقوقي شخص ، نړيوال سازمانونه د مالي امورو په اړه ازاد دي ، که څه هم د سازمان مالي مصارف هيوادونه ورکوي ، ولې د بوديجې تشخيص او لګونه د يو سازمان په غاړه وي.

ـ په حقوقي امورو کې ازادي : سازمانونه په خپلو کړونو کې مسئول دي ، همدارنګه سازمانونه د دعوا په اقامه کولو کې هم مستقل دي.

ـ د دارايي او اموالو په درلودلو کې استقلال او ازادي: د يو نړيوال سازمان ، اموال او دارايي د سازمان پورې اړه لري نه د سازمان په غړي هيوادونو پورې.

ـ د ځانګړو مزاياو او مصؤونيتونو څخه برخوردار کيدل خصوصاً په هغه هيواد کې چې د سازمان مقر يا مرکز وي.[2]

څلورم مبحث : په نړيوالو سازمانونو کې غړيتوب

په نړيوالو سازمانونو کې غړيتوب په دولتونو پورې اړه لري، خو يو شمير سازمانونه له دې حق څخه په استثنايي او ناقصه توګه استفاده کوي.

ځينې سازمانونه لکه د ازادۍ بخښنې غورځنګونه بنايي د غړيتوب محدود حق ولري ، دغه ډول بنسټونه د يوه هوکړه ليک له مخې چې د مشارکت تړون (Asociation agreement) په

---

[1] هماغه ، رضا موسی زاده ، نړيوال سازمانونه ، ص ١٢

[2] هماغه ، محمد اکبر زاهد ، نړيوال سازمانونه ، ژباړن: محمد عالم امين ، ص ٢٢

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم یادیږي د نړیوالو سازمانونو د څارونکي غړي په توګه منل کیږي.
څارونکي غړي یوازې د سازمان په غونډو کې د ګډون حق لري ، د پریکړې حق نه لري ، د څارونکي غړیتوب د ملګرو ملتونو په سازمان او د سازمان په فرعي څانګو کې منل شوې موضوع ده چې یو زیات شمیر سازمانونه له همدې حق څخه په استفادې د ملګرو ملتونو له سازمان سره همکاري کوي.
که څه هم د نړیوالو سازمانونو اصلي غړي دولتونه دي خو له دې سره سره یو شمیر سازمانونه د غړیتوب په برخه کې ځینې محدودیتونه لري ، یو شمیر سازمانونه د ټولو هیوادونو پر مخ خلاص دي خو ځینو نورو بیا خپل غړیتوب محدود کړی او یوازې یو څو ځانګړي هیوادونه په کې د غړیتوب حق لري، د ملګرو ملتونو سازمان د غړیتوب له پلوه یو خلاص سازمان دی خو ناټو او اروپایي ټولنه محدود سازمانونه ګڼل کیږي.
په نړیوالو سازمانونو ې غړیتوب کیدای شي له کوم قید او شرط پرته وي خو کله ، کله د ځینو شرایطو تاکل اړین او لازم ګڼل کیږي ، همدارراز ځیني وخت نبایي دغه شرایط له ځانګړو تشریفاتو سره مل وي ، مثلاً په خپله د سازمان لخوا یوه ځانګړي هیواد ته د غړیتوب بلنه او یا هم د سازمان د یوه ارګان له لورې د یو هیواد د غړیتوب منل.
ځینې سازمانونه بیا د غړیتوب لپاره ځانګړي شرایط لري او د یوه ژمنلیک پر اساس له غړو هیوادونو ژمنه اخیستل کیږي لکه د بشري حقونو درناوی او دیموکراسۍ پلي کول ، همدغه راز په سازمان کې د غړیتوب لپاره د هیوادونو اقتصادي وضعیت په پام کې نیول کیږي ، هغه سازمانونه چې پیچلی جوړښت لري شرایط یې معمولاً د غړو هیوادونو لخوا ټاکل کیږي ، د دې ډول سازمانونو داخلي جوړښت او پریکړې د غړو تر منځ انډول ته په پام سره تر سره کیږي.[1]

پنځم مبحث : د نړیوالو سازمانونو ډولونه

د نړیوالو سازمانونو ډولونه د مختلفو شمارو تر چتر لاندې تر څیړنې لاندې نیسو.

[1] هماغه ، رضا موسی زاده ، نړیوال سازمانونه ، ص ۱۶ ـ ۱۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی مطلب : د جغرافیایي جوړښت پر اساس د نړیوالو سازمانونو دولونه

د جغرافیایي جوړښت پر اساس سازمانونه په درې ډوله دي: (نړیوال یا جهاني ، سیمه ییز او د براعظمونو ترمنځ یا د سیمې هاخوا سازمانونه)

لومړی جز : جهانشموله سازمانونه

هغه سازمانونه دي چې د غړیتوب دروازه یې د ټولو هیوادونو پر مخ خلاصه وي او صلاحیت یې هم نړیوال وي ، په دې مانا چې هر هیواد کولای شي په نوموړو سازمانونو کې غړیتوب ترلاسه کړي په دې شرط چې د نړیوال سازمانونو شرایط یې پوره کړي وي لکه نړیواله ټولنه ، ملل متحد ، یو نسکو ، یونیسف او داسې نور.

دویم جز : سیمه ییز سازمانونه

هغه سازمانونه دي چې د غړیتوب د ترلاسه کولو دروازه یې د ټولو هیوادوالو پر مخ پرانیستې نه وي بلکې د یوې ځانګړې وچې او یا هم د جغرافیایي موقعیت په اړه د غړیتوب دروازه یې پر مخ پرانیستې وي ، په دې مانا چې یو محدود شمیر هیوادونه پکې شامل وي ، او صلاحیت یې هم یوې جغرافیوې پورې وي ، لکه اروپایي اتحادیه ، د امریکایي هیوادونو سازمان ، ایکو سازمان او داسې نور.

دریم جز : بین القاروي سازمانونه

هغه سازمانونه دي چې نړیوال نه وي او نه هم د یوې سیمې هیوادونه په کې غړیتوب ولري ، بلکې د څو سیمو هیوادونه په کې شامل وي لکه د اسلامي هیوادونو سازمان او د ناپیمان هیوادونو کنفرانس.[1]

دویم مطلب : د غړیو یا هم د مؤسسنو له پلوه د نړیوالو سازمانونو دولونه

په نوموړې طبقه بندۍ کې د نړیوالو سازمانونو ویش په درې ډوله دی: (دولتي سازمانونه او نا دولتي سازمانونه)

---

[1] هماغه ، محمد اکبر زاهد ، نړیوال سازمانونه ، ژباړن: محمد عالم امین ، ص ۴۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی جز : نا دولتي سازمانونه

هغه سازمانونه دي چې د غیر دولتي افرادو لخوا منځته راغلي وي او باید ووایو چې دغه سازمانونه د نړیوالو حقوقو تابع نه وي ، او په دوه ډوله دي.

الف : نادولتي انتفاعي سازمانونه

هغه سازمانونه دي چې مستقیماً یې هیوادونه ملاتړ نه کوي ، بلکې په غیر مستقیم ډول یې هیوادونه تر شا وي ، د نا دولتي انتفاعي سازمانونو ښه مثال ګڼ ملتیز سازمانونه دي یاد شرکتونه د نړیوالې سوداګرۍ او نړیوالو اړیکو په برخه کې د پام وړ رول لوبوي.

ب : نا دولتي غیر انتفاعي سازمانونه

د یوه یا څو هیوادونو له ښاریانو څخه جوړ یو نادولتي او غیر انتفاعي هویت دی چې فعالیتونه یې د ټولنې د افرادو اړتیاوو ته د ځواب ویلو په موخه ټاکل کیږي.

دویم جز : دولتي سازمانونه

هغه سازمانونه دي چې په هغو کې یوازې هیوادونه کولی شي چې غړیتوب تر لاسه کړي ، د دې سازمانونو ډیری برخه له دویمې نړیوالې جګړې وروسته رامنځته شول ، چې په بیلا بیلو سیاسي ، اقتصادي او پوځي برخو کې فعالیتونه کوي.[1]

---

[1] هماغه ، رضا موسی زاده ، نړیوال سازمانونه ، ص ۳۴ او ۳۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم فصل

نړیوال تجارت سازمان پیژندنه

په دې فصل کې د بیلا بیلو مبحثونو په ترڅ کې د نړیوال تجازتی سازمان پیژندنه او تاریخې سیر ، د نړیوال تجارتي سازمان فعالیتونه او موخې ، په نړیوال تجارتي سازمان کې د غړیتوب طرز العمل او د نړیوال تجارتي سازمان اداري تشکل او ارکان د بحث لاندې نیسم.

لومړي مبحث : د نړیوال تجارتي سازمان پیژندنه او تاریخي سیر

د موضوع د ښه وضاحت په موخه لومړی د نړیوال تجارتي سازمان پیژندنه او بیا د نړیوال تجارتي سازمان تاریخي سیر د بحث لاندې نیسم.

لومړي مطلب : د نړیوال تجارتي سازمان پیژندنه

د سوداګرۍ نړیوال سازمان (نړیوال تجارتي سازمان) چې په انګلسي کې ورته (World Trade Organization) یو نړیوال څو ملیتي سازمان دي چې د نړیوالې سوداګرۍ قوانین تنظیموي دغه سازمان په ۱۹۹۴ کال کې په مراکش د معاهدې په پایله کې تاسیس شو تر څو هغه نقشه یا پلان د ملګرو ملتونو په چوکاټ کې تکمیل کړي چې د نړیوال دویم جنګ څخه وروسته رامنځته شو په حقیقت کې نړیوال تجارتي سازمان د عامه معاهداتو او کات د ګمري تعرفو پایله دي خو د دې سره د نړیوال تجارت په ډګر کې اساسي رول لوبوي[۱] او د غړو تر منځ اختلافات او ناسم پوهاوي حل و فصل کوي. نوموړي سازمان د سویس هیواد په جینوا ښار کې موقیعت لري. او د کارکونکو شمیر یې ۲۲۵ تنو ته رسیږي. د دې سازمان غړو هیوادونو ، د همدې سازمان ۳۰ پریکړه لیکونه لاسلیک کړي او د پریکړو حقوقي او تطبیقي اړخونه ته یې ژمن دي. د ۲۰۰۷ کال د نومبر تر میاشتې پورې د دې سازمان ټول غړي ۱۵۰ هیوادونو ته رسیدل ، ویتنام د دې سازمان وروستۍ ګډونوال غړي دي دا سازمان دیرش ناظر غړي چې په پدې توګه یې غړیتوب منل شوي : الجزایر ، روسیه ،سعودي عربستان ،بلاروس او اکرین په کال (۱۹۹۳) ،سودان لاو ازبکستان په کال (۱۹۹۴) ویتنام ، چیلي او تونګا په کال (۱۹۹۵) کې قزقستان په (۱۹۹۵) کې ، قزاقستان په (۱۹۹۲) کې ،

---

۱ محمد مصطفي نیازي (۱۳۹۷ل) ، د نړیوال تجارتي حقوق ، جلال اباد ، یار خپرندویه ټولنه ، ص ، ۱۳۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

ازربایجان او د لایو جمهوري دیموکراتیک په کال (۱۹۹۷)کې ، ساموا په (۱۹۹۸)کې ، ارندوا ، لبنان ،بوسنیا او هر زګونیا ، بوتان او کیپ ورډ په (۱۹۹۹)کې ، یمن په (۲۰۰۰) باهاما او تاجکستان په(۲۰۰۱) کې ایتوپیا په(۲۰۰۳)کې ، لیبیا ، عراق ، افغانستان ، سربیا او مونتینګرو په (۲۰۰۴)کې ایران او سایوتومه په کال (۲۰۰۵) کې د دې سازمان غړي شوي دي.[1]

دویم مطلب : د نړیوال سازمان تاریخي بهیر

د نړیوال تجارت سازمان په ۱۹۹۵ زیږدیز کال کې تر منځ ته راغي چې یو له څوانو سازمانونو د نړیوالو سازمانونو له جملې څخه دي چې په حقیقت کې د دغه سازمان ځاي نیونکې د تعرفي او تجارت (ګاټ) د هوکړه لیک دي چې یاده موافقت نامه په ۱۹۴۷ زیږدیز کال کې منځ ته راغلي وه نو په همدې اساس ویلي شو چې که د نړیوال تجارت سازمان ځوان دي نو د څوا ړخیزه تجارت (ګاټ) مخینه تر شپیتو کلونو اوړي. د نړیوال تجارت سازمان چې د څو اړخیزه نړیوال تجارت د روابطو د تنظیم او پرمختګ په اساس منځ ته راغلي نن سبا په نړۍ کې یو له لویو سازمانونو څخه دي د نړیوال تجارت سازمان د جوړیدو تاریخي بهیر به په لاندې جملو کې واضح کړو .د ۱۹۲۱-۱۰۳۹ پورې د دوه جنګونو تجربې دا رامعلومه کړه چې د تعرفو ، سهمونو او نور تجارتې مسایلو په نړي کې د تجارت مخه نیولې وه چې په اصل کې د هغه هیوادونو په منځ کې د بې کاري ستونزه تر حده ډیري شوي وه چې د مخ پر ودې هیوادونو له ډلي څخه ګڼل کیدل خو په حقیقت کې لومړي نړیوال جنګ اروپا ته دیري ستونزي راولاړي کړي لکه د پیسو د نرخ ټیتوالي د موازني له منځه تلل د بیکاري انتها او دې ته ورته مسایلو اروپایې هیوادونه جمع امریکا متحده ایالات دې ته تر کړل چې د خپلو صنایعو او نورو اقتصادي مسایلو د حل په موخه نوي سیاست غوره کړي. د لومړي نړیوال جنګ نه چې لس کال تیر شول نو اروپایي هیوادونو خپل د اقتصاد پیاوړي او د خپلي داخلي د تولیداتو صنعت ته یې د امکان تر حده وده ورکړه ، خو د ځنو محدودیتونو په اساس نړیوال

[1] صفی الله تکاب (۲۰۱۹/۹/۶ ز) ، ویکیپیډیا : نړیوال سوداګریز سازمان ، (۱۳۹۸/۱۱/۲۹ ل) ، https://ps.m.wikipedia.org/wiki/نړیوال- سوداګریز-سازمان

(c) ketabton.com: The Digital Library

تجارت ښه وده ونه کړه. نو په همدې اساس د نړیوالې ټولنې د نظر لاندې په ۱۹۲۷ زیږدیز کال کې د ۵۰ هیوادونو د استازو په ګډون د جینیوا ښار کې کنفرانس تر سره شو چې د نړیوال تجارت په مخکې شته خنډونه له منځه یوسې او اقتصادي لیبرالیزم ته لاره هواره کړي. خو دغه کنفرانس اخري اعلامیه د نصیحت په توګه پاتي شوه او د عمل جامه ور وانه غوښتل شوه. د دوهمې نړیوالې جګړې نه وروسته چې کومې اقتصادی ستونزي راولاړې شوي وي او د جګړې د خرابولو په اساس نو د نړیوالو تر منځ د سالم تجارتي رقابت د ودې لپاره د نړۍ هیوادونو سره داسې هوکړه وکړه چې د نړیوال تجارت سازمان دې له نړیوال بانک او د پیسو نړیوال صندق دي جوړ کړل شې. خو د دغه سازمان جوړیدنه امریکا د حاکمیت سره په ټکر کې وبلله نو په همدې اساس یاد سازمان منځ ته رانه غلي .۱۹۴۴ زیږدیزکال د جنګ له ختمیدو نه مخکې د امریکا جمهوررئس روزولټ په بلنه د برټن وودز ښار کې د یو کنفرانس په لړ کې چې د نړۍ د ۴۴ هیوادونو استازو پکې برخه اخیستي وه ، د پیسو نړیوال صندق او نړیوال بانک د جوړیدو هوکړلیک سره لاسلیک کړ دغه هڅي کولې شو وایو د دې لپاره وې چې د لومړۍ مالي تجارت ته وده ورکړي په یاد کنفرانس کې د نړیوال تجارت په هکله هم بحث وشو چې د بحث په نتیجه کې غوښتنه وشوه چې د تجارتي محدودیتونو مخه دې ونیول شي او ګمرکي حقوق دې راټیټ کړل شي او د نړیوال تجارت تر سر لاسلیک لاندې دي یو سازمان جوړ کړل شي.د دغه سازمان د جوړیدو په موخه امریکا په ۱۹۴۵ زیږدیز کال کې د یو کنفرانس د جوړیدو غوښتنه وکړه چې په کال ۱۹۴۶کې په لندن کې جوړ کړل شو. خو دغه کنفرانس بې له کومې نتیجې پاي ته ورسید په دغه کنفرانس پسې سمدستې د ملګرو ملتونو سازمان د اقتصادي او ټولنیزې شورا له لورې یوه کمیټه جوړ کړل شوه چې د امریکا په شمول په کې نور غړي هیوادونه هم شامل وو چې د نړیوال تجارت سازمان منځ ته راټګ وڅیړې دغې کمیتې د نړیوال تجارت له پاره د منشور جوړیدنه اړین کار وباله چې په ۱۹۴۸ زیږدیز کال په هاوانا ښار کې د ۵۲ هیوادونو په شمولیت کنفرانس جوړ کړل شو او د یاد منشور د ډیرو هیوادونو له نیوکو لاندې راغې البته ډیرې هیوادونه د مخ پرودي

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیوادونو په ګټه باله.[۱] یوازې د استرالیا او لیبریا هیواد وتوانیدو چې یاد منشور تصویب په موخه په خپل پارلمان کې د بحث لاندې ونیسې نور هیوادونه او امریکا چې اصلي طراح هم ګڼل کیدل ونه توانیدل چې یاد منشور په خپل کنګرس کې په تصویب ورسوي. لومړۍ موخه دا وه چې دریمګړي بنسټ دې جوړ کړل شي چې د نړیوال اقتصاد سره د همکارۍ ترغیب ورکړي او د برټن وودز موسسې (نړیوال بانک او د پیسو نړیوال صندق) سره وتړي مکمله طرحه یې لومړي د **۵۰** هیوادونو د استقبال سره مخ شوه دا نو هغه شیبې وې چې د تجارت نړیوال سازمان (اي ټي او) دې د ملګرو ملتونو د یو تخصصي سازمان په توګه منځ ته راشي. د دغه سازمان منشور ډیر مناسب نه وه او د نړیوال تجارت له اصولو نه هم په کې زیادت شوي وې نو په همدې وجه نړیوال سازمان عملي بڼه تشکیل نه شوه خو د منشور یوه برخه یې د قراردادونو له جملې څخه وه **۳۷** مادې درلودی چې د **۲۳** هیوادونو **۱۲** د پرمختګ په حال کې هیوادونو او **۷** پرمختللي هیوادونو تر منځ سره پرې هوکړه وشوه چې دغه قرارداد د تجارت او تعرفې عمومي موافقتنامي یا (ګاټ) په نامه ونومول شو البته تر کله چې د تجارت نړیوال سازمان تشکیل شوي نه وي نو دغه قرارداد به د نړیوال تجارت سازمان ځاي نیونکې وي. نو په همدې توګه د تجارت او تعرفې عمومې موافقتنامه د **۱۹۴۷** زیږدیز کال د اکتوبر میاشتې په **۳۰** نیټه لاسلیک کړل شوه او د **۱۹۴۸** زیږدیز کال د جنوري میاشتې په لومړي نیټه د اجرو وړ وګرځیده چې د تجارت نړیوال قانون ګڼل کیده.[۲]

د ګاټ هوکړه لیک په غړو هیوادونو کې د کارموندنې د زیاتوالې، تولید او د خلکو د ژوند د ښه والي په موخه منعقد کړل شوي وو. د نړیوال تجارت سازمان نه شتون او د ګاټ د هوکړه لیک تداوم باعث د دې شو چې ګاټ د تجارت نړیوال سازمان په څیر خپل کار ته دوام ورکړي ، د **۱۹۴۸** نه تر **۱۹۹۴** زیږدیز کال پورې د تجارت او تعرفې عمومې موافقتنامې (ګاټ) ځنې قواعد په نړیوال تجارت باندې وضع کړل د دغو کلونو په اوږدو کې نړیوال تجارت دیره وده او پرمختګ وکړ خو بیا هم د **۴۷** کلونو په تیرویدو ګاټ د یوې موافقتنامې په بڼه پاتې شو .د ګاټ موافقتنامې له پیل نیټې نه د نړیوال تجارت سازمان تر جوړیدو پورې مذاکرات

---

[۱] هماغه ، محمد اکبر زاهد ، نړیوال سازمانونه ، ص ،۲۱۵-۲۱۶
[۲] هماغه ، رضا موسی زاده ، نړیوال سازمانونه ، ص ۱۸۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

روان ول چې تر ټولو مهم مذاکرات د اروګوئه مذاکرات ول چې اووه کاله یې دوام درلود بلاخره د همدې مذاکراتو په نتیجه کې د تجارت نړیوال سازمان منځ ته راغې چې د تجارت او تعرفې هوکړه لیک ځای یې ونیوه دغه مذاکرات ډیر جامع او تر نن ورځ پورې تر ټولو اوږد مذاکرات ګڼل کیږي[1]

دوهم مبحث : د نړیوال تجارتي سازمان فعالیتونه او موخې

د دې لپاره چې موضوع ښه روښانه شي لومړی د نړیوالو تجارتي سازمان فعالیتونه او بیا د نړیوالو سازمانونو موخې د بحث لاندې نیسم.

لومړي مطلب : د نړیوالو تجارتي سازمان فعالیتونه

د مخ پر ودې هیوادونو د سهم د زیاتوالي له پاره کوښښ مخصوصاً هغه هیوادونه چې لږ مخ پر ودې دي او د هغوي معرفت له اقتصادي ودې سره د هغوي مشروع حق ګڼل کیږي.
د ګاټ موافقت نامې د اموالو په تجارت دیر تاکید لره په داسې حال کې چې نړیوال تجارت سازمان په دوه اصلي حوزو خدمات او د معنویې مالکیت حقوقو په برخه کې هم عملي کار پیل کړ د تجارت نړیوال سازمان د پورته ذکر شوو موخو د ترلاسه کولو په موخه لاندې اصول تعقیبوي.
د عدم تبعیض اصل د ګات د موافقتنامې د دریمې مادې د حکم په اساس د داخلې او خارجې لوازمو په وړاندې هر ډول تبعیض منع ده ، د بیلګې په توګه که یو غړي هیواد په بل غړي هیواد باندې څه ډول تعرفه یا مالیات وضع کوي نو دغه به هو به هو په بل غړي هیواد هم عملي کیږي یعنې هغه وایې (MFN) دوهم غړي هیواد سره به کوم توپیر چلند نه کیږي دغه اصل ته د تجارت د ازادولو اصل د ګاټ موافقتنامې غړي هیوادونه د موافقتنامې د یولسمې مادې په اساس حق نه لري چې تعرفه او یا نور ګمرکې مالیات په صادراتو او یا هم پرې نور بندیزونه ولږوي.
تجارتي مقرراتو ته د رونتیا ورکول اصل د ګاټ موافقتنامې د لسمې مادې په اساس د ټولو قوانینو ، مقرراتو ،قضایې پریکړو او اد ارې طرزالعملونو وضاحت باید وشې چې په

[1] هماغه ، محمد اکبر زاهد نړیوال سازمانونه ، ص ۲۱۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلورلو ویش لو ، لیږد رالیږد او ذخیره کولو تاثیر لري.
دګمرکي تعرفو د کموالي اصل، د تجارت نړیوال سازمان هر غړي هیواد د تجارت نړیوال سازمان د موافقتنامي نه علاوه په خپلو کي سره دوه اړخیزي او څو اړخیزي ناستي ترتیبوي د تعرفو د کموالي په موخه.
د عادلانه یا منصفانه تجارت اصل : په دي اصل کي د سالم تجارتي رقابت زمینه مساعده کیږي او هغه مانع چي د دغه پرمختګ مخه نیسي له منځه وړل یي د دي اصل په اساس تر سره کیږي چي د هغه مواردو مخه نیسي چي د هیوادونو تولیداتو او تجارت ته پکي زیان رسیږي.
د مخ پر ودي هیوادونو سره د متفاوت رفتار اصل له هغه هیوادونو سره مرسته چي د پرمختګ په حال کي دي چي د لږو تغیراتو په منلو سره اوږد مهاله اصلاحات راولي البته باید وویل شي چي د یادو قوانیون مراعت کولو کي استثنات شته دي داسي هم نه ده چي د هري اقتصادي سطحي هیواد به د اصولو په شان منونکي وي د تجارت نړیوال سازمان دندي عبارت دي له:

- د ۲۸ تجارتي موافقت نامو اجرایوي مدریت او نظارت.
- د تجارتي اختلافو حل ته رسیده ګي.
- د غړو هیوادونو د تجارتي اصولو برسي او ارزونه.
- مخ پر ودي هیوادونو ته ښونه او تخنیکي مرسته ورسره چي د څو اړخیزه تجارت ګټه او مزایاوو څخه برخوردار شي.
- له نور نړیوالو سازمانونو سره د نړیوال اقتصاد په مدیریت کي همکاري کول.[۱]

دویم مطلب : د نړیوال تجارتي سازمان اهداف

د نړیوال تجارتي سازمان اهداف عبارت دي له د ژوند کولو د سطحي لوړوالي ، د کار کولو پوره تضمین ، د واقعي ګټي زیاتیدل او مؤثره غوښتنه، په نړي کي د شته منابعو نه ګټه پورته کول ، د ژوند د کچي لوړول په غړو هیوادونو کي د بشپړ اشغال یا توظف تامینول ، د

---

۱ هماغه ، محمد اکبر زاهد نړیوال سازمانونه ، ص ۲۱۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

صنعت او سوداګرۍ پراختيا او پدې برخه کې له نړالو منابعو څخه بهتره استفاده ، هر اړخيزه او پايداره انکشاف ، د چاپيريال ساتنه او په بين المللي تجارت کې د پرمختګ په حال هيوادونو ونډه زياتول او په نړيوال تجارت کې ورته د رشد زمينې مساعدول دي.[1]

همدارنګه د هيوادونو په منځ کې د تجارت او معاملاتو په اړوند د هر راز تميز له منځه وړل ، ټول غړي هيوادونه به په تجارتي چارو کې د هغې مجموعي قواعدو تابعداري ک،ي چې د دوي له خوا وضع کړي شوي وي. د غړو هيواونو تر منځ په تجارتي تبادلې په ډګر کې د قيوداتو له منځه وړل[2]

دريم مبحث : په نړيوال تجارتي سازمان کې د غړيتوب طرزالعمل

ياده موضوع په دوه مطلبونو ويشو په لومړي مطلب کې په نړيوال تجارتي سازمان کې د غړيتوب طرز العمل او په دويم مطلب کې په نړيوال تجارتي سازمان کې د افغانستان غړيتوب د بحث لاندې نيسم.

لومړی مطلب : په نړيوال تجارتي سازمان کې د غړيتوب طرز العمل

د نړيوال تجارت د سازمان د غړيتوب لپاره يو لړ شرطونه وضع کړي شوي دي سربيره د دې يو لړ اجراآت هم شته چې هغه بايد تر سره کړل چې دا په لاندې ډول دي.

۱-نړيوال تجارتې سازمان د هغو هيوادونو لپاره چې په دې کې غړيتوب واخلي شرط کړي ، چې لومړی به د ګمرکې ټيکسونو د تخفيف تقسيم اوقات وړاندې کوي او بيا به هغه التزامات چې برې مکلف کيږي هغه به رعايت کوي.[3]

۲-د خدماتو په اړوند د التزام وړاندې کول:هيواد التزام تقسيم اوقات وړاندې کوي چې د خدماتو په ډکر کې تر سره کوي ، سربيره د دی به فعاليتونو او دندو برخې څرګنوي او د موانعو د له منځه وړلو لپاره تقسيم اوقات وضع کوي.

۳-د نړيوال تجارتي سازمان د معاهداتو رعايت: هغه هيوادونه چې له سازمان سره غړيتوب غوښتنه لري نو پروتوکول به امضاء کوي چې دا به د تطبيق التزام او د سازمان د ټولو

[1] هماغه ، صفی الله تګاب (۲۰۱۹/۹/۶ ز) ، ويکيپيډيا : نړيوال سوداګريز سازمان
[2] هماغه ، دنړيوال تجارت حقوق ، ص ۱۳۵
[3] صباح نعوش ، اسلامي نړۍ او نړيوال تجارتي سازمان ، ياده څيړنه په الجزيره ويب پاڼه کې نشر شوې ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

معاهداتو پابندي به په کې موجوده وي ، يوازې هغه معاهدات ورڅخه وځي چې د هغه د حکومتونو له خوا ناقص وي يا هم د مدني الوتکو معاهدات وي ، ځکه دا اختياري معاهدات دي نو کولای شي چې د اورګواي معاهدې سره موافقت وکړي او کولای شي چې دا امضاء هم نه کړي.[1]

په نړيوال تجارتي سازمان کې د يو هيواد قبلونه به په يوه لاره له دوو لاندې لارو څخه وي:

لومړۍ لار: مشخص هيواد به له ځانګړې کميټې څخه غوښتنه کوي چې د هغوی د غړيتوب په وړانديز غور وکړي ، د دې سره به هغه ليست هم موجود وي ، چې په ګمرکي ټيکسونو کې کموالي راولي ، دغه کميټه به لويو صنعتي هيوادونو څخه تشکيل وي د دې سربيره به هغه هيوادونه هم چې د غوښتونکې هيواد سره د تجارت اړيکې لري.

دويمه لاره: غوښتونکې هيوا د به خپله هغه ليست او تقسيم وقات د ګمرکو نو د ټيکسونو وړانديې کوي چې غواړي په سازمان کې غړي شي دغه کار به د مذاکراتو لپاره اساس وي ، په يو شمير حالاتو کې دواړه لارې په يو وخت کې بايد وکارول شي ، مشخص هي،اد به د ګمرکونو ليست وړاندې کوي او په عين وخت کې به د ځانګړې کميټې له خوا ورکړې شوي ليست کې کموالي قبلوي.

د تجارت نړيوال تجارتی سازمان د تشکيل موافقت نامې د دولسمې مادې په اساس هر متقاضي هيواد چې غواړي د تجارت نړيوال سازمان غړيتوب ترلاسه کړي نو د هغه مواردو په اساس ورسره هوکړه کيږي چې د سازمان او متقاضي هيوادونو تر منځ پرې بحث کيږي له دې سازمان سره تړل کيدونکې هيوادونه په اصل کې د مذاکراتو نه وروسته له دې سازمان سره تړل کيږي.[2]

دويم مطلب : په نړيوال تجارتي سازمان کې د افغانستان غړيتوب

د نړيوال سوداګرې سازمان په ۱۹۹۴ کال کې جوړ شو هغه مهال افغانستان په کورني جنګ کې ښکيل و او يو سم مرکزي حکومت يې نه درلوده . که څه هم د طالبانو له راتګ سره په افغانستان کې نسبې امنيت ټينګ شو ، خو نړيوال د طالبانو حکومت په رسميت نه پيژند

---

[1] هماغه دنړيوال تجارت حقوق ، ص ۱۴۴
[2] فادي علي مکي (ـــ) ، د کات او نړيوال تجارتي سازمان تر منځ پرتله ،لومړی چاب، د لبنان څيړنو لوی مرکز شماره ۲۰۰ ، ص ۲۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په ملګرو ملتونو کې د مجاهدینو حکومت د استاد رباني استازي د افغانستان استازیتوب کاوه. د دې تر څنګ هغه مهال په افغانستان اقتصادي بندیزونه هم ولیګدل له همدې کبله حکومت ونشو کړای چې د نړیوالي سوداګرۍ په سازمان کې غړیتوب وغواړي ، خو کله چې په افغانستان کې د حامد کرزي تر مشرۍ نوې نظام رامنځته شو ، نو افغانستان هم په د ۲۰۰۴ کال د نوامبر په ۲۱ مه په دغه سازمان کې د غړیتوب رسمي غوښتنه وکړه.
د افغانستان له رسمي غوښتنه وروسته ، د نړیوالي سوداګرۍ سازمان د افغانستان په اړه د ۲۰۰۴ کال د ډیسمبر په ۱۳ مه یو کاري ټیم جوړ کړ چې له ۲۸ هیوادونو څخه جوړ او مشري یې هالنډ کوله. په دغو ۲۸ هیوادونو کې ډیر یې هغه هیوادونه وو چې افغانستان تجارتي اړیکې ورسره لري ، لکه ګاونړي هیوادونه (چین ، پاکستان ،تاجکستان) هند ، جاپان ، روسیه ، سعودي عربستان ، اروپایي ټولنه او داسې نور.
د ۲۰۰۹ کال د مارچ په ۳۱ مه افغانستان د تجارتي سیاستونو راپور وړاندې کړ چې د ۲۰۱۰کال د جولای په ۲۲ مه بیا د نړیوالې سوداګرې سازمان له خوا پرې پوښتني او ځوابونه راغلل.
د ۲۰۱۱کال د جنورۍ په ۳۱ مه د افغانستان په اړه د نړیوالې سوداګرۍ سازمان د کاري ټیم له خوا لومړنۍ ناسته وشوه او د افغانستان د غړیتوب ترلاسه کولو پورې یې په بیلا بیلو وختونو کې پنځه ناستي وکړي (چې دویمه ناسته یې د ۲۰۱۲ کال د جون په ۱۸ مه دریمه ناست یې د ۲۰۱۲ کال د ډیسمبر په ۷ ما یې څلورمه ناسته یې د ۲۰۱۳ کال د جولای په ۲۵ ا وروستۍ ناسته یې د ۲۰۱۵ کال د نوامبر په ۱۱ مه نیټه)
همدا راز افغانستان د نړیوالې سوداګرۍ سازمان له نورو غړو سره هم د سوداګرۍ په اړه بحثونه وکړل او له هغوي سره هم توافق ته ورسیدل. په پای کې د نړیوالی سوداګرۍ سازمان کاري ډلي خپل مشر راپور د ۲۰۱۵ کال د نوامبر په ۱۳ مه دغه سازمان ته وړاندې کړ او بالاخره افغانستان د ۲۰۱۵ کال د ډیسمبر په ۱۷ د کینیا د نایروبي په غونډه کې د اجرائیه ریاست لومړي مرستیال انجینر محمد خان لخوا د دغه سازمان سره پروتوکول لاسلیک کړو او غړیتوب یې ترلاسه کړو.[1]

[1] هماغه ، صفی الله تکاب (۲۰۱۹/۹/۶ ز) ، ویکیپیډیا : نړیوال سوداګریز سازمان

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم مبحث : د نړيوال تجارتي سازمان اداري تشکيل

نړيوال تجارتي سازمان ګڼ شمير اختصاصي جهازونه لري د مراکش د معاهدې هدف د دغه جوړښت څخه دا وو چې په چټکۍ سره فيصلې وکړي دغه سازمان عام جهاز لري.

لومړي مطلب :د وزيرانو کنفرانس

د غه کنفرانس کې د غړو هيوادونو د تجارت وزيران ګډون کوي او دوي د سازمان په راس کې قرار لري ، لږ تر لږه په هرو دوو کلونو کې يو ځل غونډه کوي ، دغه کنفرانس دندې په لاندې ډول دي.

۱-د فرعي او داخلي کميټو جوړول: د خارجه وزيرانو دعه کنفرانس به د تجارت د بهبود لپاره کميټې تشکليوي، دارنګه به د پانګې د دفع کولو لپاره کميټه جوړوي ، دمالي او اداري چارو لپاره به کميټه جوړوي ،تجارت د معاهدې مطابق به خپلې دندې پر مخ بيايي ، دارنګه مجلس حق لري چې د دې کميټو څخه پرته د ضرورت له مخې نورې هم تشکيل کړي.

۲-د سازمان لپاره د عام مدير ټاکل او دهغه صلاحيتونه محدودول: د وزيرانو کنفرانس به عام مدير ټاکې د هغه وجايب او صلاحيوتونه به په نښه کوي ، د هغه د خدمت شرايط او د کار موده هم تعينوي.

د سازمان د معاهداتو تفسير: د وزيرانو کنفرانس به د سازمان معاهدات تفسيروي او دغه دنده يوازې تر دوي پورې محدوده ده ، تجارتې معاهدې د تفسير پر مهال به له حپل صلاحيت او قدرت څخه کار اخلې ، خو د مجلس د رهنما د توصيې مطابق عمل کوي، البته د تفسير په هکله به د اکثريت رايو اعتبار ورکول کيږي.

۳. د يو شمير غړو د التزاماتو عفوه کول د وزيرانو کنفرانس او عام مجلس په استثانيې حالاتو کې حق لري چې د يو يا زياتو غړو د التزاماتو ببنښه وکړي. يعنې هغه التزامات چې د معاهدې په ترڅ کې پرې لازم شوي وي عفوه کړي ، په دې شرط چې دا فيصله د درې پر څلورو رايو سره صورت مومي.

۴-يو شمير غړو د غوښتنې پر بنسټ د معاهداتو د ځينو مادو تعديل په سازمان کې هر غړي کولای شې چې د وزيرانو کنفرانس ته د معاهدې د ځينو مادو تعديل غوښتنليک ورکړي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا غوښتنلیک به د ۲او د ۳ مادو پر اساس وي. ځکه د معاهدې ضمیمه ۲۲ ماده تر تجارتې توکو پورې خاص ده او دریمه ضمیمه تر اجراآتو تر قواعدو پورې خاص ده ، البته د تعدیل لپاره به موافقه د وزیرانو د مجلس څخه وروسته په اتفاقي د رایو سره صورت نیسې.

۵-دنویو اضافي تجارتي معاهداتو موافقه وزیرانو کنفرانس حق لري چې د غړو د غوښتني په اساس نوي معاهدات تائید کړي په تیره بیا ۴۴ ضمیمې ته ځکه دا یوازې د تجارتي متعددو اطرافو د مدني الوتکو ، دولتي مشتریانو او لبنیاتو او غوایې غوښو تر تولیداتو پورې خاص دي.

۶-د نویو غړیو د منظورې صلاحیت د وزیرانو کنفرانس حق لري چې د نویو غړو د منظوري فیصله وکړي ، خو دا په سازمان د دوه پر درې برخې اعضاوو سره صورت نیسې.

۷- په استثنایې شکل د یو شمیر غړو د معاهدې د نه تطبیق موافقه د وزیرانو کنفرانس کولای شي چې د تجارت د متعدد اطرافو معاهده په خاصو حالاتو د ځینو غړو د نه تطبیق موافقه وکړي ، دا به د هر غړي د غوښتنې پر اساس کیږي چې وضاحت یې په ۱۳ ماده کې ذکر دي.[۱]

دویم مطلب : عام مجلس

عام مجلس د وزیرانو له کنفرانس څخه وروسته دویم مقام لري په دې مجلس کې به د غړو هیوادونو نمایندګان غضویت لري ، دوي به د هغه چارې مخ ته بیایې چې د وزیرانو د کنفرانس د دایریدو په منځ کې واقع کیږي ، په دي اساس عام مجلس د دوام او استمرار صفت لري ،ځکه دا د دي وړ دې چې په هر وخت کې منعقد شي او اختصاصات یې په لاندې ډول دي.

۱-اداري اختصاص په دې کې مجلس مالي دندې او کلنۍ پانګه تنظیموي.

۲-د مراقبت اختصاص مجلس صلاحیت لري چې د تجارتې سیاست مراقبت هغه مهال وکړي چې مناسب ورته ښکاره شي.

۳-قضایې صلاحیت مجلس کولای شي چې هغه منازعات حل کړي چې وارو مناسب وي.

---

[۱] نبي بصیرت ، نړیوال سازمانونه (۱۳۹۸) مسلم خپرندویه ټولنه ، صفحه ، ۲۴۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دي سربيره مجلې کولای شي چې د فرعي مجالسو مراقبت وکړي لکه په توکيو کې د تجارت مجلس ، په خدماتو کې د تجارت مجلس ، د فکري ملکيتونو د حقوقو مجلس ، د بيلابيلو ارګانونو د فعاليتونو جاج اخيستل ، دارنګه مجلس کولای شي چې بيلا بيلو نړيوالو سازمانونو سره همکاري وکړي تر څو په نړيوال اقتصادي سياست کې نظم او دسپلين تحقق ومومي.[1]

دريم مطلب : عمومي اسمبلي

دغه اسمبلي به د وزيرانو مجلس جوړوي د هغه لپاره به يو مدير تاکې دا رنګه به قواعدو مطابق ورته مامورين ټاکي ، عمومی اسمبلي به اداري فعاليتونه چې په مالي چارو پورې تړاو ولري پر مخ بيايي ، د دې نه هم مهم دا دي چې د غړو سره به د منازعاتو په حل کې مرسته کوي ، په قانونې او اجرائيوي برخو کې هم د وزيرانو کنفرانس سره مرسته کوي.[2]

څلورم مطلب : د منازعاتو د حل ارګان

هغه احکام چې د کات په سازمان کې په ۱۹۴۷ کال کې موجود ول په تيره بيا د تجارتي منازعاتو د حل په باره کې تر يو څه اندازې ناقص وو ، ځکه د هغه لپاره داسې مراقبت کميټه نه وه موجوده چې بيا يې مراجعه کړې واى او غلطي ورڅخه يستلي واي ، دارنګه نومورې ملزم هم نه ول ، نو د نړيوال سازمان له تشکيل څخه وړاندې په تجارتي اړيکو کې ګډودي موجوده وه ، ځکه هيوادونو به د ترخپل مينځ د تجارتي جزاګانو غوښتنه کوله له همدې کبله په نړيوال تجارتي سازمان کې د منازعاتو د حل نظام قايم کړي شو ، تر څو د غړو هيوادونو د حقوقو ساتنه وکړي او هم منازعاتو ته داسې د حل لارې پيدا کړي چې هغه ابرو مندانه وي او اختلافات په ښه توګه حل کړي.[3]

---

۱ هماغه ، د نړيوال تجارت حقوق ، ص ۱۴۰ ـ ۱۴۱
۲ عبدالناصر نزوال (۱۹۹۹ ز) ، د نړيوال تجارت سازمان ، عمان ، ص ۱۸
۳ هماغه ، د نړيوال تجارت حقوق ، ص ۱۴۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم مبحث : دنړیوال تجارتي سازمان ارکان

د تجارت نړیوال سازمان اصلي ارکان عبارت دي له : د وزیرانو کنفرانس،عمومي شورا ،تجارت کړنلارې د څېړنې رکن ، اختلافاتو د حل او فصل رکن ، تخصصی کمیټې او دارالنشاء څخه چې هر یو جلا جلا د بحث لاندې نیسم.

لومړي مطلب د وزیرانو کنفرانس غونډه

د وزیرانو کنفرانس (غونډه) د تجارت نړیوال سازمان په تشکیلاتي جوړښت او د پریکړې یو له مهمو برخو نه ده همدا د وزیرانو کنفرانس ده چې د غړو هیوادونو له استازو نه جوړیږي او لازمه ده چې هر دوه کاله یو ځل سره غونډه شې او جلسه دایره کړي د وزیرانو کنفرانس په جلساتو کې اجنډا د عمومې شورا له خوا چې جوړه شوي د بحث لاندې نیول کیږي او صلاحیت لری چې ټول مسایل چې د نړیوال تجارت سازمان پورې اړه لري د څو اړخیزي موافقتنامي د چارچوب په اساس هر پریکړه وکړي.

د تجارت نړیوال سازمان د وزیرانو کنفرانس لومړي غونډه وروسته د جوړیدو د یاد سازمان نه په کال ۱۹۹۶ زیږدیز کال کې سنګاپور په ښار کې ترسره شوه، دوهمه غونډه یې د ۱۹۹۸ زیږدیز کال د مې په میاشت کې د ژنو په ښار کې تر سره شوه ، دریمه غونډه یې د ۱۹۹۹ زیږدیز کال د سپتمبر په میاشت کې د امریکا د ستایل په ښار کې تر سره شوه، څلورمه غونډه یې د ۲۰۰۱زیږدیز کال د نومبر په میاشت کې د قطر هیواد په دوحه ښار کې تر سره شوه ، پنځمه غونډه یې پ ۲۰۰۳ زیږدیز کال په سپتمبر میاشت کې د مکسیکو هیواد په کانکون ښار کې تر سره شوه او شپږمه غونډه یې د ۲۰۰۵ کال د دسامبر په میاشت کې د هنکانګ په هیواد کې تر سره شوه.[۱]

دویم مطلب : عمومي شورا

عمومي شورا چې د تر ټولو غړو هیوادونو له استازو نه جوړ شوي ده د وزیرانو کنفرانس نه وروسته له مهمو رکنونو د تجارت نړیوال سازمان نه ګڼل کیږي ، عمومي شورا په هرو دوه میاشتو کې یو ځل جلسه نیسې چې د سازمان نه ګڼل کیږي ، د عمومي شورا په هرو دو

[۱] هماغه ، محمد اکبر زاهد نړیوال سازمانونه ، ص ۲۲۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

میاشتو کې یو ځل جلسه نیسي چې د سازمان ورځنې چارې د وزیرانو کنفرانس دندې د دوي په نه شتون کې ترسره کړي او راپور یې بیا د وزیرانو کنفرانس ته وړاندې کړي. د دې شورا بله دنده فرعي شوراګانو ته هدایت او نظارت ده یادې شوراګانې عبارت دي له: د تجارتي اموالو شورا، تجارتي خدماتو شورا د تجارتی معنوي مالکیت شورا.
عمومي شورا همدارنګه د اختلافاتو د حل او فصل د رکن او د تجارتي کړنلارې د څیړنې د رکن مسؤلیت هم په غاړه لري او په ځنې مواردو کې د یادو رکنونو پر ځای هم اجراآت کولای شي، د عمومي شورا د تجارت نړیوال سازمان رابطه له نورو نړیوالو سازمانونو سره هم ټینګوي او دا کار هم د دې شورا له مسؤلیتونو څخه ده، د مالي مقرراتو تصویب د تجارت نړیوال سازمان د کلني بودیجې مسؤلیت او همدا راز د هر غړي د غړیتوب حق هم دا عمومي شورا تعینوي.[1]

دریم مطلب : د اختلافاتو د حل او فصل رکن

د غړو هیوادونو په منځ کې د مشورې د پیداکولو تر څنګ د ستونزو او اختلافاتو د حل او فصل مرجعه ده، یاد رکن مشکلاتو ته رسیدګې هیات او د بیا کتنې مرجع جوړه وي او د غړو هیوادونو په منځ کې چې د څو اړخیزو موافقتنامو له وجهې چې کومې ستونزې راولاړیږي د هغو حل ته رسیده ګې کول د یاد رکن پریکړې په ټولو غړو هیوادونو لازم الاجراء دي.[2]

څلورم مطلب : د تجارتي کړنلارې د څیړنې رکن

عمومي شورا کولای شي د تجارتي کړنلارې د ارزونې په توګه جلسه وکړي دا رکن خپل ځانګړي قوانین لري چې تر ډیره حده د سازمان د تجارتي سیاستونو د بدلون او یا په هغه کې د تجدید نظر په اړه کار کوي.د هر کال په پیل کې د غړو له منځ څخه د یو کال لپاره د دې رکن رئیس او دوه معاونین انتخابیږي.[3]

---

[1] هماغه، رضا موسی زاده، نړیوال سازمانونه، ص ۱۹۰
[2] هماغه نبي بصیرت، نړیوال سازمانونه، ص ۲۵۲
[3] هماغه، محمد اکبر زاهد، نړیوال سازمانونه، ص ۲۲۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

پایله

د نوموړې موضوع د لیکنې څخه وروسته دې پایلې ته ورسیدم چې:
د نړیوال تجارت د بهبود لپاره د نړیوال تجارت سازمان یو ګټور ارګان دی چې له امله یې د نړۍ د مختلفو هیوادونو تر منځ تجارتي اړیکې ټینګیږي او له بلې خوا د نړیوال تجارت په برخه کې د پیښبیدونکو شخړو مخنیوی کوي.
په نړۍ کې په مختلفو برخو کې د تجارت د ودې لپاره یو داسې ارګان ته اړتیا ده چې د هیوادونو تر منځ تجارتي اړیکې لا پراخه کړي او هغه هیوادونه چې یو له بل سره یې تجارتي اړیکې قطع کړي د بیا ځل لپاره د دوی تر منځ تجارتي اړیکې قایمې کړي چې خوشبختانه دا ارګان د نړیوال تجارت سازمان دی چې عملاً یې په فعالیت پیل کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندیزونه

د یادې موضوع د لیکنې څخه وروسته ځینې وړاندیزونه لرم:

۱ ـ نړیوال تجارت سازمان ته مې وړاندیز دا دی چې د نړۍ د هیوادونو تر منځ دې تجارتي اړیکې پراخه کړي.

۲ ـ ټول تاجر افرادو ته مې وړاندیز دا دی چې د نړیوال تجارت پر مهال دې د نړیوال تجارت قواعد او اصول رعایت کړي او د هغې د نقض کولو څخه دې ځان وساتي.

۳ ـ دولتونو ته مې وړاندیز دا دی چې نړیوال تجارت دې د سیاست ښکار نه ګرځوي یعنې نړیوال تجارت دې له سیاست څخه جلا کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مأخذونه

١: بصیرت ، عبد النبي ، نړیوال سازمانونه (١٣٩٨) مسلم خپرندویه ټولنه
٢: زاهد ، محمد اکبر (١٣٩٧هـ ش) . نړیوال سازمانونه، ژباړن: محمد عالم امین، جلال اباد: مومند خپرندویه ټولنه، لومړی چاپ
٣: سباوون ، عبدالبصیر (١٣٩٧هـ ش) . نړیوال سازمانونه ، جلال اباد : لیکوال خپرندویه ټولنه
۴: علي مکي فادي (ـ) ، د کات او نړیوال تجارتي سازمان تر منځ پرتله ،لومړی چاپ، د لبنان څیړنو لوی مرکز شماره ٢٠٠
۵: موسی زاده ، رضا (١٣٩٣هـ ش) . نړیوال سازمانونه ، ژباړن: محمد نظیم سمون ، کابل: مستقبل خپرندویه ټولنه ، دویم چاپ
٦: نزوال ، عبدالناصر (١٩٩٩ز) ، د نړیوال تجارت سازمان ، عمان
٧: نعوش، صباح ، اسلامي نړۍ او نړیوال تجارتي سازمان ، یاده څیړنه په الجزیره ویب پاڼه کې نشر شوې ده
٨: نیازی ، محمد مصطفي (١٣٩٧ل) ، د نړیوال تجارتي حقوق ، جلال اباد ، یار خپرندویه ټولنه
٩: هاند ، محمد جعفر (١٣٩٣هـ ش) ، نړیوال سازمانونه ، جلال اباد : مومند خپرندویه ټولنه ، دریم چاپ

انټرنیټي ادرس

١٠: صفی الله تګاب (٢/٩/٢٠١٩ ز) ویکیپیډیا : نړیوال سوداګریز سازمان (١٣٩٨/١١/٢٩ ل)
https://ps.m.wikipedia.org/wiki/نړیوال-سوداګریز-سازمان

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library